

ΠΑΡΑΔΟΣΕΙΣ ΕΙΣΑΓΩΓΗΣ ΣΤΗΝ ΠΑΛΑΙΑ ΔΙΑΘΗΚΗ

3Α. ΥΠΟΛΟΙΠΑ ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΒΙΒΛΙΑ (της 1^{ης} ομάδας του Χριστιανικού Κανόνα)

Στον Χριστιανικό Κανόνα η 1η ομάδα βιβλίων της Παλαιάς Διαθήκης είναι τα “Ιστορικά βιβλία” όπου, εκτός από την Πεντάτευχο, κατατάσσονται τα βιβλία: Ιησούς του Ναυή, Κριταί, Ρούθ, Βασιλειών Α', Β, Γ' & Δ', Παραλειπομένων Α' και Β', Α' Έσδρας, Έσδρας, Νεεμίας, Εσθήρ, Ιουδίθ, Τωβίτ, Μακκαβαίων Α', Β' και Γ'.

Όμως στον Ιουδαϊκό Κανόνα ή την Εβραϊκή Βίβλο τα βιβλία:

α. τα βιβλία: Ιησούς του Ναυή, Κριταί, Α' και Β' Σαμουήλ, Α' και Βασιλέων ονομάζονται “πρότεροι ή προγενέστεροι προφήτες” σε αντιδιαστολή με τους ύστερους προφήτες που περιλαμβάνουν τον Ησαΐα, τον Ιερεμία, τον Ιεζεκιήλ και τους δώδεκα μικρούς προφήτες.

β. τα βιβλία: Ρούθ, Εσθήρ, Έσδρας, Νεεμίας, Α' και Β' Χρονικών (Παραλειπομένων Α' και Β'), ανήκουν στην ομάδα που ονομάζεται “Αγιόγραφα”,

γ. τά βιβλία: Α' Έσδρας, Ιουδίθ, Τωβίτ, Μακκαβαίων Α', Β' και Γ' λείπουν εντελώς από τον Ιουδαϊκό κανόνα

Οι “πρότεροι ή προγενέστεροι προφήτες” συνδέονται στενά με τα προηγούμενα βιβλία της Πεντατεύχου και ο Ιησους του Ναυή θεωρείται συνέχεια της αφήγησης της Πεντατεύχου και ονομαζόταν και “Εξάτευχος”.

Τι κοινό έχουν όλα αυτά τα βιβλία;

α. Κοινό θρησκευτικό χαρακτήρα αν και κατατάσσονται στα ιστορικά

β. κοινό κεντρικό αντικείμενο: τις σχέσεις του Ισραήλ με τον Γιαχβέ, δηλαδή την πιστότητα ή την απιστία προς Εκείνον και ιδιαίτερα την απιστία του Ισραήλ προς τον λόγο του Θεού, του οποίου αποδέκτες καί κήρυκες είναι οι προφήτες.

ΙΗΣΟΥΣ ΝΑΥΗ

Το πρώτο βιβλίο μετά την Πεντάτευχο είναι το βιβλίο του Ιησού του Ναυή. Φέρει ως τίτλο το όνομα του κεντρικού ήρωά του, του Ιησού, γιού του Ναυή, ο οποίος υπήρξε συνεργάτης και διάδοχος του Μωυσή. Στον Χριστιανικό Κανόνα ανήκει στα «Ιστορικά βιβλία», ενώ στην Εβραϊκή Βίβλο ανήκει στους «Πρότερους ή Προγενέστερους Προφήτες».

Κεφάλαια: 24. Χωρίζονται σε 3 μέρη: α. Ιστορικό μέρος: Η κατάκτηση της Χαναάν από τους Ισραηλίτες (κκ. 1-12), β. Γεωγραφικό μέρος: Η διανομή της χώρας μεταξύ των ισραηλιτικών φυλών (κκ. 13-22) γ. Παραινετικό μέρος: Το τέλος του Ιησού του Ναυή, ο παραινετικός λόγος και η ανανέωση διαθήκης (κκ. 23-24).

Θέμα: Υπό την ηγεσία του Ιησού του Ναυή και με μιά σειρά πολεμικών επιχειρήσεων πραγματοποιείται τόσο η κατάκτηση ολόκληρης της Χαναάν από τους Ισραηλίτες όσο και η διανομή της χώρας μεταξύ των φυλών του Ισραήλ, που συμμετέχουν όλες. Αυτή η εξιστόρηση των γεγονότων δεν σκοπεύει στην παροχή απλώς ιστορικών πληροφοριών, αλλά στη διατύπωση αιώνιων θεολογικών αληθειών, που θα διατηρούν την επικαιρότητά τους όσο θα υπάρχουν άνθρωποι πάνω στη γη.

Στόχος του συγγραφέα του βιβλίου του Ιησού είναι να καταδείξει ότι οι νίκες των Ισραηλιτών δεν οφείλονται τόσο στη γενναιότητα και τη δύναμή τους όσο στην αποφασιστική επέμβαση του Θεού, ο οποίος μάχεται στο πλευρό του λαού του. Η κατάκτηση της χώρας παρουσιάζεται ως άμεση συνέπεια της υπόσχεσης του Θεού προς τους πατέρες του Ισραήλ.

Αν η ιδέα ενός πολεμιστή Θεού, ο οποίος μάλιστα προστάζει (σύμφωνα με το δίκαιο του πολέμου της εποχής) τον ολοκληρωτικό αφανισμό των ηττημένων, προσκρούει στη σύγχρονη χριστιανική συνείδηση, για τις αντιλήψεις των αρχαίων λαών της περιοχής η νίκη στον πόλεμο αποτελούσε ταυτόχρονα και απόδειξη της αδυναμίας και της συντριβής των θεοτήτων των ηττημένων. Μέσα από την περιγραφή των επικών κατορθωμάτων των ενωμένων φυλών διακηρύσσεται η αιώνια αλήθεια ότι ο Θεός τηρεί πάντοτε τις υποσχέσεις του. Η πιστότητα αυτή του Θεού στη διαθήκη απαιτεί την επίδειξη ανάλογης πιστότητας από την πλευρά των ανθρώπων και με το μήνυμα αυτό τελειώνει το βιβλίο του Ιησού. Δηλαδή ο Θεός παίρνει την πρωτοβουλία για τη σωτηρία του κόσμου και ο άνθρωπος ανταποκρίνεται σ' αυτή την πρωτοβουλία με την προοπτική της Βασιλείας του Θεού.

Μέσα στο βιβλίο του Ιησού του Ναυή στο κεφ. 3 βρίσκουμε τη Διάβαση του ποταμού Ιορδάνη. Μετά από 40 έτη περιπλανήσεων στην έρημο ο Ιησούς του Ναυή περνάει με τους Ισραηλίτες τον Ιορδάνη ποταμό και τους οδηγεί στη γή Χαναάν, τη γη της Επαγγελίας. Στο πρόσωπο του Ιησού του Ναυή και στη διάβαση του Ιορδάνη η Εκκλησία και οι Πατέρες είδαν προτύπωση χριστιανικών αληθειών. Όπως ο Ιησούς του Ναυή ηγήθηκε τον παλαιό Ισραήλ στην κατάκτηση της γής της επαγγελίας, έτσι και ο Ιησούς Χριστός ως Σωτήρας ηγείται του νέου Ισραήλ, δηλ. την Εκκλησία, για να την οδηγήσει στην κατάκτηση της Μεσσιανικής Βασιλείας των Ουρανών. Επίσης η διάβαση του Ιορδάνη προτυπώνει το μυστήριο του Βαπτίσματος και την είσοδο των χριστιανών στην Εκκλησία.

ΚΡΙΤΑΙ

Το επόμενο βιβλίο φέρει ως τίτλο το όνομα «Κριταί». Στον Χριστιανικό Κανόνα το βιβλίο ανήκει στα «Ιστορικά βιβλία», ενώ στην Εβραϊκή Βίβλο ονομάζεται «Σιωφετίμ» και ανήκει στους «Πρότερους ή Προγενέστερους Προφήτες».

Κεφάλαια: 21. Χωρίζονται σε 3 μέρη: α. Οι αγώνες των Ισραηλιτικών φυλών για εγκατάσταση στη Χαναάν (κκ. 1-2,5), β. Η δράση των Κριτών (κκ. 2,6-16,31) γ. Επεισόδια της προμοναρχικής περιόδου (κκ. 17,1-21,25).

Τον τίτλο του “Κριτή” έφεραν διάφορα πρόσωπα με ποικίλα χαρακτηριστικά. Πρόκειται για τοπικούς πολιτικούς ή στρατιωτικούς ηγέτες των ισραηλιτικών φυλών, που ασκούσαν διοικητική εξουσία στα όρια της πόλης ή της φυλής τους πριν την εγκαθίδρυση της μοναρχίας (1225 -1020 π.Χ.). Είναι ηρωικοί άνδρες που λειτουργούν ως όργανα του Θεού, εμφανίζονται κατά καιρούς στον Ισραήλ για όλες τις φυλές και ως αρχηγοί σώζουν από εχθρούς, νομοθετούν σύμφωνα με το θέλημα του Θεού, δικάζουν, διευθετούν διαμάχες. Είναι ισόβιοι, αλλά όχι κληρονομικοί άρχοντες. Μέσα στο βιβλίο βρίσκουμε σύντομα βιογραφικά σημειώματα των λεγομένων “Μικρών Κριτών” ως δικαστικών και διοικητικών αξιωματούχων: Σαμγάρ, Τωλά, Ιαΐρ, Ιβσάν, Αιλών, Αβδών). και των “Μεγάλων Κριτών” ως χαρισματικών ηγετών και απελευθερωτών, που τους αναδεικνύει ο Θεός σε κρίσιμες περιόδους για να σώσουν και να απελευθερώσουν τον λαό του από την απειλή και καταδυνάστευση των γειτονικών λαών: ο Οθνιήλ, ο Βαράκ και η Δεβώρα, ο Γεδεών, ο Ιεφθάε, ο Σαμψών και ο Σαμουήλ.

Θέμα: Η εγκατάσταση των ισραηλιτικών φυλών στη γη και η δράση δώδεκα συνολικά Κριτών με τις αφηγήσεις για γεγονότα που διαδραματίστηκαν κατά την προμοναρχική περίοδο. Η περιγραφή της δράσης των Κριτών δεν γίνεται με αυστηρά κριτήρια, ούτε παρατίθεται μια πλήρης και συνεχής ιστορία του Ισραήλ κατά τη συγκεκριμένη χρονική περίοδο, αλλά ο συγγραφέας αντλώντας υλικό από τις αρχαίες πηγές, αφηγείται μεμονωμένα γεγονότα της ιστορίας μιας ή περισσότερων φυλών με θεολογικούς κυρίως στόχους.

Στόχος του συγγραφέα του βιβλίου των Κριτών: Ο συγγραφέας χρησιμοποιεί την αφήγηση ενός γεγονότος και ένα τυποποιημένο θεολογικό σχήμα: «αμαρτία – τιμωρία-μετάνοια – σωτηρία» για να τονίσει ότι: η απομάκρυνση του Ισραήλ από τον Θεό έχει ως συνέπεια την εγκατάλειψη του από αυτόν και την καταπίεσή του από γειτονικούς λαούς. Έτσι, λοιπόν, ο Θεός επιλέγει και αναδεικνύει κάποιον σωτήρα, τον Κριτή, ο οποίος απελευθερώνει τους Ισραηλίτες και αποκαθιστά την τάξη. Μετά τον θάνατο του Κριτή όμως η ιστορία επαναλαμβάνεται και πάλι από την αρχή οι Ισραηλίτες αθετούν τη διαθήκη με τον Θεό και η επιβίωσή τους στη γη της Επαγγελίας εξαρτάται αποκλειστικά από την ποιότητα των σχέσεών τους με τον Θεό. Προβάλλει το λεγόμενο «προφητικό σχήμα»: « αμαρτία – τιμωρία- μετάνοια- σωτηρία». Δηλαδή εξαιτίας της αποστασίας του Ισραηλιτικού λαού από τον Θεό/Γιαχβέ, ακολουθεί ως τιμωρία κάποιο χρονικό διάστημα καταδυνάστευσης του περιούσιου λαού από εχθρούς, αλλά, λόγω ότι ο ισραηλιτικός λαός στη συνέχεια εκδηλώνει έντονα την μετάνοια του, ο Γιαχβέ αποστέλλει σωτήρα για να τους ελευθερώσει και τους χαρίσει ειρήνη. Μετά το θάνατο κάθε θεόπεμπτου ηγέτη/κριτή η συμπεριφορά του λαού διαγράφει τον ίδιο κύκλο.

ΡΟΥΘ

Το βιβλίο «Ρουθ» φέρει ως τίτλο το όνομα μιας Μωαβίτισσας γυναίκας, την ιστορία της οποίας περιγράφει. Η ιστορία της διαδραματίζεται την εποχή των Κριτών (1225-1020 π.Χ.) γι' αυτό και κατατάσσεται στον Χριστιανικό Κανόνα στα «Ιστορικά βιβλία», ενώ στην Εβραϊκή Βίβλο ανήκει στην τρίτη ομάδα των Βιβλίων, στα «Αγιόγραφα».

Κεφάλαια: 4. Χωρίζονται σε 3 μέρη: α. Η Ρούθ ακολουθεί την πεθερά της στη Βηθλεέμ (κ. 1), β. Η συνάντηση της Ρούθ με τον Βοόζ(κκ. 2-3) γ. Ο γάμος του Βοόζ και της Ρούθ (κ. 4)

Θέμα: Η Ρούθ υπήρξε Μωαβίτισσα και είχε παντρευτεί τον έναν γιό της Νωεμίν. Όταν χήρεψε δεν έμεινε στην πατρίδα της, την Μωάβ, αλλά συνόδευσε την πεθερά της στη Βηθλεέμ, όπου εκεί παντρεύτηκε τον Βοόζ και απέκτησαν έναν γιό, τον Ωβήδ, παππού του Δαβίδ. Φέρεται ως προγιαγιά του Δαβίδ και περιλαμβάνεται στον γενεαλογικό κατάλογο του Ιησού στο κατά Ματθαίον Ευαγγέλιο (κ. 1,5) μαζί με άλλες 3 γυναίκες ως μία εκ των τεσσάρων αλλοεθνών προμητόρων του Ιησού Χριστού.

Η Ρούθ + ο Βοόζ > τον Ωβήδ (= παιδί που έφερε χαμόγελα και χαρά) > τον Ιεσσαί > τον Δαβίδ > >> τον Χριστό

Στόχος του συγγραφέα του βιβλίου της Ρούθ: Διττός: α) Διδακτικός: να καταδείξει ότι το έλεος του Θεού δεν περιορίζεται στα στενά όρια του λαού του Ισραήλ, αλλά επεκτείνεται σε κάθε άνθρωπο, ο οποίος δείχνει εμπιστοσύνη σ' Αυτόν. Η ιδέα της παγκοσμιότητας του Θεού αποτελεί κεντρική διδασκαλία ολόκληρης της αφήγησης του βιβλίου. Η Ρούθ, όπως και ο Αβραάμ, φεύγει από την πατρίδα της και μεταβαίνει σ' έναν άγνωστο όπως φαίνεται τόπο, αλλά στην πραγματικότητα σε τόπο του Θεού. β) Ιστορικός: να καταδείξει την υπεροχή και τη σπουδαιότητα της βασιλικής εποχής και της καταγωγής του βασιλικού οίκου Δαβίδ.

A' ΣΑΜΟΥΗΛ (ΙΚ) // ΒΑΣΙΛΕΙΩΝ Α' (ΧΚ)

Τα βιβλία «Α' και Β' Σαμουήλ» ή «Βασιλειών Α' και Β' » αποτελούσαν αρχικά ενιαίο έργο, που αργότερα για πρακτικούς λόγους χωρίστηκε στα δύο. Δεν γνωρίζουμε πότε ακριβώς χωρίστηκαν, αλλά μετά το 555 π.Χ. εμφανίζονται στη σημερινή μορφή τους. Τιτλοφορούνται με το όνομα του κριτή και προφήτη Σαμουήλ, η δράση του οποίου περιγράφεται στο πρώτο μέρος του έργου, ο ρόλος του οποίου υπήρξε καθοριστικός κατά τη μεταβολή του πολιτικού συστήματος του βιβλικού Ισραήλ από αμφικτυονία των 12 φυλών σε βασιλεία. Στον Χριστιανικό Κανόνα τα δύο βιβλία αντιστοιχούν και επιγράφονται «Βασιλειών Α' και Β'» και κατατάσσονται στα «Ιστορικά Βιβλία» της Π.Δ. επειδή το περιεχόμενό τους αναφέρεται στην εγκαθίδρυση του θεσμού της βασιλείας και στην ιστορία των πρώτων ηγεμόνων Σαούλ και Δαβίδ. Στον Ιουδαϊκό Κανόνα ή στην Εβραϊκή Βίβλο επιγράφονται «Α' και Β' Σαμουήλ» και κατατάσσονται στην ομάδα «Προτέρων» ή «Προγενέστερων Προφητών».

Κεφάλαια Βασιλειών Α'// Α' Σαμουήλ: 31. Χωρίζονται σε 2 μέρη: α. Η ιστορία του Σαμουήλ από τη γέννησή του μέχρι την εκλογή του Σαούλ ως πρώτου βασιλιά των Ισραηλιτών (κκ. 1-12) και β. τα γεγονότα της βασιλείας του Σαούλ μέχρι το θάνατό του χρόνια της ζωής του Σαμουήλ (κκ. 13-31).

Θέμα: Οι συνεχείς επιθέσεις των γειτονικών λαών και κυρίως των Φιλισταίων προκάλεσαν αισθήματα ανασφάλειας στο λαό του Θεού, ο οποίος απαίτησε και τελικά πέτυχε την εγκαθίδρυση βασιλείας. Η αλλαγή όμως αυτή δεν έγινε δεκτή χωρίς αντιδράσεις, καθώς παράλληλα με την άποψη ότι οι πολιτικές περιστάσεις απαιτούν την ύπαρξη κεντρικής εξουσίας. Έτσι από τους προφήτες και κυρίως από τον Σαμουήλ διατυπώνεται η αντίρρηση ότι ο Θεός ως μοναδικός Κύριος του Ισραήλ, είναι ο πραγματικός εγγυητής της ελευθερίας του, όπως και κατά την προηγούμενη περίοδο των Κριτών. Αν για τους γύρω λαούς η βεβαιότητα για ασφάλεια και σταθερότητα στηρίζεται σε μύθους που εξιστορούν τα κατορθώματα των διαφόρων θεοτήτων τους σε κάποιο αρχέγονο παρελθόν, ο Ισραήλ απέναντι σ' αυτή την μυθολογική βεβαιότητα έχει αντιτάξει την εμπειρία της σωτηρίας του από τη δουλεία της Αιγύπτου και της εγκατάστασης στη Χαναάν, την εμπειρία της συνεχούς και ζωντανής παρουσίας του Θεού μέσα στην πρόσφατη ιστορία του.

Υπό αυτές τις προϋποθέσεις ο Σαούλ χρίεται από τον Σαμουήλ ως ο πρώτος βασιλιάς του ενιαίου βασιλείου και εντελοδόχος απλώς του Θεού, ο οποίος παραμένει πραγματικός ηγέτης του λαού του. Παρά τους νικηφόρους αγώνες του, ο Σαούλ με τη στάση του και τις επιλογές του εμφανίζει μια τάση αμφισβήτησης αυτής της ηγεμονίας του Θεού πάνω στο λαό του με αποτέλεσμα να χάσει τη θεία εύνοια. Παρ' όλα αυτά ο Θεός δεν εγκαταλείπει το λαό του. Η πτωτική πορεία του πρώτου βασιλιά συνοδεύεται από την ανοδική πορεία του μελλοντικού διαδόχου του, του Δαβίδ, την οποία ο Σαούλ, παρά τις άπειρες προσπάθειές του δεν θα κατορθώσει να ανακόψει και το σχέδιο του Θεού για τη σωτηρία του κόσμου θα εισέλθει στη νέα φάση του.

Ο συγγραφέας του βιβλίου δεν είναι καθ' ολοκληρίαν ο Σαμουήλ, αλλά και κάποιος άλλος από την τάξη των προφητών με λογοτεχνική και ιστοριογραφική ικανότητα. Βλέπει την ιστορία από την θεοκρατική πραγματικότητα και πλευρά και υποδεικνύει τον θείο παράγοντα ως την κύρια αιτία των γεγονότων χωρίς όμως να αγνοεί και τα φυσικά αίτια της ιστορίας. Ουσιαστικά θεωρεί ότι η βασιλεία του Ισραήλ παραδίδεται από τον Θεό στους βασιλείς, τους οποίους κρίνει και τους αντικαθιστά με βάση την καταλληλότητά τους για την εκπλήρωση του θείου σχεδίου για την σωτηρία του κόσμου. Ο Θεός επιτρέπει τον κοσμικό βασιλιά, αλλά πάντα δίπλα σε κάθε βασιλιά υπάρχει ένας προφήτης που νουθετεί και υπενθυμίζει ότι η κοσμική εξουσία θα πρέπει να συμβαδίζει με το θέλημα του Θεού.

ΕΝΙΑΙΟ ΒΑΣΙΛΕΙΟ 1020- 927/926 π.Χ.

1^{ος} βασιλιάς ο Σαούλ (1020- 1004 π.Χ) // κριτής και προφήτης Σαμουήλ

2^{ος} βασιλιάς ο Δαβίδ (1004-965 π.Χ.) // προφήτης Νάθαν

3^{ος} βασιλιάς ο Σολομών (965-927/926 π.Χ.) // προφήτης Αχίας

ΔΙΑΣΠΑΣΗ ΕΝΙΑΙΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ 927/926 π.Χ. Σε 2 μικρότερα βασίλεια

I. Βόρειο Βασίλειο ή Βασίλειο του Ισραήλ

10 φυλές - πρωτεύουσα η Σαμάρεια – πτώση το 722 π.Χ.

II. Νότιο Βασίλειο ή Βασίλειο του Ιούδα

2 φυλές (Ιούδα & Βενιαμίν) πρωτεύουσα η Ιερουσαλήμ – πτώση το 587 π.Χ.

ΒΑΒΥΛΩΝΙΑ ΑΙΧΜΑΛΩΣΙΑ 587 π.Χ. – 538 π.Χ. (50 χρόνια)

Β' ΣΑΜΟΥΗΛ (ΙΚ) // ΒΑΣΙΛΕΙΩΝ Β' (ΧΚ)

Το βιβλίο «Β' Σαμουήλ» ή «Βασιλειών Β'» αποτελεί ενιαίο έργο με το προηγούμενο βιβλίο του οποίου την ιστορία συνεχίζει και γι' αυτό φέρει τον ίδιο τίτλο. Κατατάσσεται στις ίδιες μ' εκείνο ομάδες των βιβλικών έργων της χριστιανικής και ιουδαϊκής Βίβλου αντίστοιχα. Στον Χριστιανικό Κανόνα το βιβλίο αντιστοιχεί και επιγράφεται «Βασιλειών Β'» και κατατάσσεται στα «Ιστορικά Βιβλία» της Π.Δ. επειδή το περιεχόμενό του αναφέρεται στη βασιλεία του Δαβίδ. Στον Ιουδαϊκό Κανόνα ή στην Εβραϊκή Βίβλο επιγράφονται «Β' Σαμουήλ» και κατατάσσεται στην ομάδα «Προτέρων» ή «Προγενέστερων Προφητών».

Κεφάλαια Βασιλειών Β'// Β' Σαμουήλ: 24. Χωρίζονται σε 2 μέρη: α. Ο Δαβίδ βασιλιάς του Ιούδα (κκ. 1-4) και β. Ο Δαβίδ βασιλιάς όλου του Ισραήλ. Περιλαμβάνει γεγονότα που αφορούν στα πρώτα χρόνια της βασιλείας του, τη σχέση του με τη Βηρσαβεέ, την πολιτική κρίση που αντιμετώπισε με Αβεσσαλώμ και Σεβά και τα τελευταία χρόνια της βασιλείας του (κκ. 5-24).

Θέμα: η ιστορία του βασιλιά Δαβίδ από το θάνατο του Σαούλ μέχρι τα τελευταία χρόνια της ζωής του. Μετά το τραγικό τέλος του Σαούλ, ο Δαβίδ ανακηρύσσεται βασιλιάς αρχικά των φυλών του Ιούδα και του Βενιαμίν και στη συνέχεια των υπολοίπων 10 βόρειων φυλών. Μεταφέρει την Κιβωτό της Διαθήκης από τη Σηλώ στην Ιερουσαλήμ (= πόλη της ειρήνης) και καθιστά την Ιερουσαλήμ πρωτεύουσα του κράτους του. Ύστερα από επιτυχείς πολεμικές επιχειρήσεις επεκτείνει τα όρια του πολύ πέρα από τις περιοχές των δώδεκα φυλών, γεγονός που καθιστά τον Ισραήλ μία από τις υπολογίσιμες δυνάμεις της περιοχής. Παρ' όλα αυτά δεν εξαλείφονται πλήρως οι εσωτερικές αντιθέσεις των φυλών, οι οποίες θα οδηγήσουν μια γενιά αργότερα (927/926 π.Χ.) το βασίλειο σε διάσπαση. Στο πρόσωπο του Δαβίδ συνδυάζονται από τη μια μεριά η γενναιότητα του στρατιωτικού και η οξύνοια του πολιτικού ηγέτη και από την άλλη η ευσέβειά του ως ηγεμόνα που ενεργεί κατ' εντολή του Θεού, δηλαδή ως εντολοδόχου του Θεού, ο οποίος αναγνωρίζει τις ανθρώπινες αδυναμίες του, αλλά εμπιστεύεται απόλυτα τη θεία ευσπλαχνία και βοήθεια.

Έτσι ο Δαβίδ δέχεται μέσω του προφήτη Νάθαν τη θεία διαβεβαίωση για συνέχιση της δυναστείας του (κεφ. 7) μια προφητεία που θα είναι η πρώτη μιας σειράς εξαγγελιών του Θεού για την έλευση ενός νέου Δαβίδ.

Βασιλειών Β' (Β' Σαμ.) 7,13-17:

13. αὐτός οἰκοδομήσει μοι οἶκον τῷ ὀνόματί μου, καί ἀνορθώσω τόν θρόνον αὐτοῦ ἕως εἰς τόν αἰῶνα. 14. ἐγώ ἔσομαι αὐτῷ εἰς πατέρα, καί αὐτός ἔσται μοι εἰς υἱόν· καί ἐάν ἔλθῃ ἡ ἀδικία αὐτοῦ, καί ἐλέγξω αὐτόν ἐν ράβδῳ ἀνδρῶν καί ἐν ἀφαῖς υἱῶν ἀνθρώπων· 15. τό ἔλεός μου οὐκ ἀποστήσω ἀπ' αὐτοῦ, καθὼς ἀπέστησα ἀφ' ὧν ἀπέστησα ἐκ προσώπου μου. 16. καί πιστωθήσεται ὁ οἶκος αὐτοῦ καί ἡ βασιλεία αὐτοῦ ἕως αἰῶνος ἐνώπιον ἐμοῦ, καί ὁ θρόνος αὐτοῦ ἔσται ἀνωρθωμένος εἰς τόν αἰῶνα. 17. κατὰ πάντα τούς λόγους τούτους καί κατὰ πᾶσαν τήν ὄρασιν ταύτην, οὕτως ἐλάλησεν Νάθαν πρὸς Δαυίδ.

Τό χωρίο αὐτό εἶναι τό ἀρχαιότερο κείμενο ἐγκαθίδρυσης τῆς ἰσραηλιτικῆς βασιλείας, ὅπου ὁ βασιλιάς παρουσιάζεται ὡς ὁ υἱός Θεοῦ καί ὁ χριστός τοῦ Κυρίου. Ἀποτελεῖ τή διαθήκη τοῦ Θεοῦ πρὸς τόν Ἰσραήλ καί ὑποστηρίζει ἀπερίφραστα τόν θρόνο καί τό σπέρμα τοῦ Δαβίδ. Οἱ συγγραφεῖς τῆς Καινῆς Διαθήκης θα δούν την προφητεία αὐτή να εκπληρώνεται, να πραγματοποιεῖται στο πρόσωπο του Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Α' ΒΑΣΙΛΕΩΝ (ΙΚ) // ΒΑΣΙΛΕΙΩΝ Γ' (ΧΚ)

Το βιβλίο «Α' Βασιλέων» ή «Βασιλειών Γ'» συνεχίζει την ιστορία από το σημείο που αυτή διακόπτεται στο προηγούμενο βιβλίο Β' Σαμουήλ ή Βασιλειών Β'. Μαζί με το βιβλίο «Β' Βασιλέων» ή «Βασιλειών Δ'», που θα δούμε αμέσως μετά, αποτελούσε αρχικά ενιαίο έργο, που αργότερα και πάλι για πρακτικούς λόγους χωρίστηκε στα δύο. Ο τίτλος τους οφείλεται στο περιεχόμενό τους, δηλαδή στην ιστορία των βασιλιάδων του Ισραήλ και του Ιούδα.

Στον Χριστιανικό Κανόνα και στην Ελληνική Μετάφραση των Εβδομήκοντα (Ο') το βιβλίο αυτό αντιστοιχεί μ' αυτό που επιγράφεται «Βασιλειών Γ'» και κατατάσσεται στα «Ιστορικά Βιβλία» της Π.Δ. Στον Ιουδαϊκό Κανόνα ή στην Εβραϊκή Βίβλο επιγράφεται «Α' Βασιλέων» και κατατάσσεται στην ομάδα «Προτέρων» ή «Προγενέστερων Προφητών».

Κεφάλαια Βασιλειών Γ'// Α' Βασιλέων: 22. Χωρίζονται σε 4 μέρη: α. Το τέλος της βασιλείας του Δαβίδ (κκ. 1-2,13), β. Η βασιλεία του Σολομώντα, γιού του Δαβίδ και της Βηρσαβέ. Περιλαμβάνει γεγονότα που αφορούν στα πρώτα χρόνια της βασιλείας του, την ανέγερση και οικοδόμηση του Ναού και τα τελευταία χρόνια της βασιλείας του (κκ. 2,13-11,43). γ. Η συγχρονική ιστορία των δύο βασιλείων. Περιλαμβάνει τη διάσπαση του ενιαίου βασιλείου το 927/926 π.Χ. καθώς και την ιστορία των βασιλιάδων των δύο βασιλείων που προέκυψαν από τη διάσπαση σε Βόρειο Βασίλειο ή Βασίλειο του Ισραήλ με 10 φυλές και πρωτεύουσα την Σαμάρεια (πτώση 722 π.Χ.) και σε Νότιο Βασίλειο ή Βασίλειο του Ιούδα με 2 φυλές (Ιούδα και Βενιαμίν) και πρωτεύουσα την Ιερουσαλήμ (πτώση 587 π.Χ.) (κκ. 12-16) και δ. Η ιστορία του προφήτη Ηλία περιλαμβάνει τη μεγάλη ξηρασία, την καταφυγή του στο όρος Χωρήβ, την αντιπαράθεσή του με τον βασιλιά Αχαάβ και την Ιεζάβελ και την αρπαγή του αμπελώνα του Ναβουθαί και την εις βάρος αδικία του καθώς και τους πολέμους με τους Αραμαίους (κκ. 17-22).

Θέμα: Το βιβλίο αρχίζει με αναφορά στις αντιπαραθέσεις για τη διαδοχή του Δαβίδ και συνεχίζει με την έκθεση των γεγονότων της ένδοξης βασιλείας του Σολομώντα. Μετά την εδραίωσή του στο θρόνο και την οργάνωση του κράτους του, ο Σολομών προχώρησε στην οικοδόμηση του ναού της Ιερουσαλήμ, που συνιστά αναμφίβολα το σπουδαιότερο έργο της βασιλείας του. Μετά το θάνατό του οι αντιπαραθέσεις βορείων και νοτίων φυλών εντάθηκαν και οδήγησαν το 927/926 π.Χ. στη διάσπαση του κράτους σε βόρειο βασίλειο ή βασίλειο του Ισραήλ και νότιο βασίλειο ή Βασίλειο του Ιούδα. Το υπόλοιπο έργο είναι αφιερωμένο στην παρουσίαση, με παράλληλο συγχρονικό τρόπο, της πολιτείας των ηγεμόνων των δύο βασιλείων. Η παρουσίαση αυτής της διαδοχής των βασιλιάδων διακόπτεται σε ορισμένα σημεία για να εκτεθούν άλλης φύσεως αφηγήσεις με σπουδαιότερες εκείνες που αφορούν στη δράση των προφητών Ηλία και Ελισαίου.

Ο Συντάκτης και ο σκοπός του: Ο συντάκτης αυτού και του επόμενου βιβλίου, έχοντας στη διάθεσή του πλούσιο ιστορικό υλικό (στο οποίο συχνά παραπέμπει) και προφορικές προφητικές παραδόσεις, συντάσσει το έργο με βάση ένα τυποποιημένο σχήμα (αμαρτία => τιμωρία και καταστροφή, ενώ τήρηση εντολών του Θεού => ευμάρεια και ειρήνη στο κράτος και τον λαό). Δεν στοχεύει τόσο στη συστηματική έκθεση των γεγονότων της βασιλείας κάθε ηγεμόνα από την σκοπιά του ιστορικού, όσο στην επιλογή και παρουσίαση των γεγονότων εκείνων που ερμηνεύουν, από τη σκοπιά των αρχών του Δευτερονομίου και της διδασκαλίας των προφητών, την πτωτική πορεία των δύο βασιλείων. Κρίνει τις πολιτικές επιλογές των βασιλιάδων με θεολογικά κριτήρια και βλέπει σ' αυτές μία, παρά τις προειδοποιήσεις των προφητών, συνειδητή αποστασία από τον Θεό και καταπάτηση των όρων της διαθήκης που θα οδηγήσει αναπόφευκτα στην καταστροφή. Θέλει να δείξει ότι η πορεία του Ισραηλιτικού λαού εξαρτάται άμεσα από την σχέση του με τον Γιαχβέ και τον Νόμο (νομική λατρεία). Οι βασιλείς κρίνονται ευσεβείς ή ασεβείς εξαιτίας της στάσης του στη λατρεία του Γιαχβέ. Οι βασιλείς του Ιούδα αμαρτάνουν του Ιούδα για τη λατρεία του Γιαχβέ επί των υψηλών και οι βασιλείς του Ισραήλ για την ενσωμάτωση της λατρείας του ειδωλολατρικού Θεού Βαάλ στη λατρεία του Γιαχβέ. Ωστόσο η αμαρτωλότητα του λαού δεν εμποδίζει τον Θεό να είναι κραταιός., παρών μέσω της αποστολής των προφητών του και σταθερός στις υποσχέσεις που είχε δώσει κατά την σύναψη της διαθήκης με τον λαό.

Β' ΒΑΣΙΛΕΩΝ (ΙΚ) // ΒΑΣΙΛΕΙΩΝ Δ' (ΧΚ)

Το βιβλίο «Β' Βασιλέων» ή «Βασιλειών Δ'» αποτελεί, όπως μαρτυρεί ο τίτλος του, τη συνέχεια του προηγούμενου και κατατάσσεται στις ίδιες με εκείνο ομάδες βιβλίων της χριστιανικής και ιουδαϊκής Βίβλου αντίστοιχα. Στον Χριστιανικό Κανόνα και στην Ελληνική Μετάφραση των Εβδομήκοντα (Ο') το βιβλίο αντιστοιχεί και επιγράφεται «Βασιλειών Δ'» και κατατάσσεται στα «Ιστορικά Βιβλία» της Π.Δ. Στον Ιουδαϊκό Κανόνα ή στην Εβραϊκή Βίβλο επιγράφεται «Β' Βασιλέων» και ανήκει στην ομάδα «Προτέρων» ή «Προγενέστερων Προφητών».

Κεφάλαια Βασιλειών Δ' // Β' Βασιλέων: 25. Χωρίζονται σε 4 μέρη: α. Το τέλος της ιστορίας του προφήτη Ηλία (κ. 1). β. Η ιστορία του προφήτη Ελισαίου. Περιλαμβάνει γεγονότα που αφορούν στην ανάληψη του Ηλία και του μαθητή και διαδόχου του Ελισαίου, τον πόλεμο Ισραήλ και Μωάβ, τα θαύματα του προφήτη Ελισαίου, τους πολέμους με τους Αραμαίους και την ιστορία των βασιλιάδων των δύο βασιλείων (Ισραήλ και Ιούδα) (κκ. 2,1-13,25). γ. Τα δύο βασίλεια μέχρι την πτώση της Σαμάρειας (722 π.Χ.) (κκ. 14-17) και δ. Η ιστορία του βασιλείου του Ιούδα και των βασιλιάδων Εζεκία, Ιωσία, του προφήτη Ησαΐα καθώς και των ασεβών βασιλιάδων και της κατάληψης και καταστροφής της Ιερουσαλήμ 587 π.Χ. (κκ. 18-25).

Θέμα: Στα κεφάλαια 1-13 του βιβλίου ολοκληρώνεται ο κύκλος των αφηγήσεων που σχετίζονται με τη δράση του προφήτη Ηλία και ξεκινάει ένας δεύτερος κύκλος αφηγήσεων με επεισόδια από τη ζωή του προφήτη Ελισαίου, στα πλαίσια των οποίων συνεχίζεται και η έκθεση της ιστορία των δύο βασιλείων. Μετά τον κύκλο αυτό συνεχίζεται η παράλληλη αναφορά στους ηγεμόνες των δύο βασιλείων και η υποδούλωση του Βορείου Βασιλείου ή Βασιλείου του Ισραήλ στους Ασσυρίους το 722 π.Χ. και την καταστροφή της πρωτεύουσάς του Σαμάρειας.

Στα κεφάλαια 14-25 εκτίθεται η ιστορία του εναπομείναντος βασιλείου του Ιούδα ή Νοτίου Βασιλείου και της δικής του υποταγής στους Βαβυλώνιους και την τελική καταστροφή της πρωτεύουσάς του, της Ιερουσαλήμ το 587 π.Χ. Το βιβλίο ολοκληρώνεται με μια σύντομη αναφορά στη δράση του διοικητή της περιοχής Γεδαλία και με ένα σημάδι ελπίδας για τον λαό του Θεού, την αποφυλάκιση του αιχμαλώτου βασιλιά Ιωαχίν.

Σκοπός του συγγραφέα: Ο συγγραφέας του βιβλίου «Β' Βασιλέων» ή «Βασιλειών Δ'» θεωρεί την καταστροφή των δύο βασιλείων ως αναπόφευκτη συνέπεια της αποστασίας των ηγεμόνων τους από το Θεό και της καταπάτησης των όρων της διαθήκης. Από το σύνολο των ηγεμόνων στους οποίους αναφέρεται η ιστορία και στα δύο βιβλία των Α και Β' Βασιλέων (Βασιλειών Γ και Δ) όλοι οι βασιλιάδες του Ισραήλ κατακρίνονται για την πολιτική τους, ενώ από τους βασιλιάδες του Βασιλείου του Ιούδα οκτώ μόνον επαινούνται για την πίστη τους στο Θεό, αλλά και πάλι 6 από αυτούς επικρίνονται, επειδή δεν εξάλειψαν εντελώς τα ειδωλολατρικά ιερά από τη χώρα και μόνον οι ενέργειες των Εζεκία (728- 698 π.Χ.) και Ιωσία (640-605 π.Χ.) τελικά επιδοκιμάζονται. Αλλά, παρά την καταστροφή των δύο βασιλείων, το σχέδιο του Θεού για τη σωτηρία του κόσμου δεν ναυαγεί, καθώς μέσα από την γενική αποστασία εξαιρείται πάντοτε μια μικρή ομάδα πιστών τηρητών της διαθήκης, ένα ευσεβές υπόλοιπο, το ιερό λείμμα όπως ονομάζεται, για χάρη του οποίου η υπόσχεση του Θεού προς τον Δαβίδ θα πραγματοποιηθεί.

Α' ΧΡΟΝΙΚΩΝ (ΙΚ) // ΠΑΡΑΛΕΙΠΟΜΕΝΩΝ Α' (ΧΚ)

Τα βιβλία «Α' και Β' Χρονικών» (ΙΚ) ή «Παραλειπομένων Α' και Β'» (ΧΚ) επανεξετάζουν την ιστορία που εκτίθεται στα βιβλία “Α' και Β' Σαμουήλ” και “Α' και Β' Βασιλέων” (Βασιλειών Α,Β,Γ και Δ'). Πιθανόν να ήταν ενωμένα τα δύο βιβλία των “Χρονικών” μαζί με τα “Εσδρας” και “Νεεμίας” ως ένα ενιαίο έργο. Ανήκουν στο μεταιχμαλωσιακό Ιουδαϊσμό και γράφτηκαν μετά το 515 π.Χ., σε μια εποχή κατά την οποία ο λαός του Θεού ζει σε καθεστώς στέρησης της πολιτικής του ανεξαρτησίας, αλλά συνάμα έχει και μια σχετική αυτονομία που του επιτρέπει να κάνει μια επαναθεώρηση της ιστορίας του και αναζήτηση νέων προσανατολισμών. Ο τίτλος “Χρονικά” προέρχεται από την απόδοση στα λατινικά (Ιερώνυμος) του εβραϊκού τίτλου “Ντιβρέ Χαγιαμίμ” (= Λόγοι των Ημερών) και δικαιολογείται από το περιεχόμενό του, που είναι μια ανασκόπηση όλης της ιερής ιστορίας από τη δημιουργία του κόσμου μέχρι την Βαβυλώνια αιχμαλωσία.

Στον Χριστιανικό Κανόνα και στην Ελληνική Μετάφραση των Εβδομήκοντα (Ο') τα βιβλία «Παραλειπομένων Α' και Β'» και κατατάσσονται στα «Ιστορικά Βιβλία» της Π.Δ. Στον Ιουδαϊκό Κανόνα ή στην Εβραϊκή Βίβλο επιγράφονται «Α' και Β' Χρονικών» και ανήκουν στην ομάδα που φέρει τον τίτλο «Αγιογράφα».

Κεφάλαια Παραλειπομένων Α'//Α' Χρονικών: 29. Χωρίζονται σε 3 μέρη:

α. Γενεαλογικοί κατάλογοι από τη δημιουργία του Αδάμ που λειτουργούν αυτά ως ένα είδος εισαγωγής στην ιστορία του Δαβίδ, στην οποία είναι αφιερωμένο το υπόλοιπο βιβλίο (κκ. 1-9). β. Γενεαλογία και θάνατος του Σαούλ (κ. 10). γ. Η βασιλεία του Δαβίδ, επεισόδια της βασιλείας του καθώς και οι προετοιμασίες για την οικοδόμηση του ναού (κκ. 11-29).

Θέμα και χαρακτήρας του βιβλίου: Η παρουσίαση της ιστορίας γίνεται από την σκοπιά των Ιουδαίων που επέστρεψαν στην Παλαιστίνη μετά τη Βαβυλώνια αιχμαλωσία. Αυτή η θεώρηση εξηγεί τον ιδιότυπο χαρακτήρα του έργου και την επιλεκτικότητα με την οποία ο συγγραφέας χρησιμοποιεί τις πηγές του. Το βιβλίο είναι γραμμένο σε μια εποχή που ο λαός ξεκινάει μια νέα ζωή. Έτσι λοιπόν τού υπενθυμίζει ότι η εθνική του επιβίωση εξαρτάται από την πίστη του στο Θεό, η οποία εκφράζεται με την υπακοή στο νόμο και την ακριβή τέλεση της λατρείας. Η αναφορά σε γεγονότα του παρελθόντος γίνεται με την προοπτική του μέλλοντος. Γι' αυτόν τον λόγο αναφέρεται αναλυτικά στο πρόσωπο του Δαβίδ στον ιδανικό βασιλιά, ο οποίος οργάνωσε τη θεία λατρεία και στον οποίο ο Θεός υποσχέθηκε ακλόνητη βασιλεία γι' αυτόν και τους απογόνους του. Ο λαός του Ιούδα που σώθηκε από την καταστροφή αποτελεί πλέον τον νέο Ισραήλ, ο οποίος κληρονομεί τις υποσχέσεις που δόθηκαν στο Δαβίδ και συγκροτείται σε μια θρησκευτική κοινότητα με κέντρο το ναό της Ιερουσαλήμ και τη λατρεία του, όπως ο ίδιος ο Δαβίδ είχε προκαθορίσει.

Β' ΧΡΟΝΙΚΩΝ (ΙΚ) // ΠΑΡΑΛΕΙΠΟΜΕΝΩΝ Β' (ΧΚ)

Το βιβλίο «Β' Χρονικών» (ΙΚ) ή «Παραλειπομένων Β'» (ΧΚ) συνιστά, όπως μαρτυρεί ο τίτλος του, συνέχεια του προηγούμενου ομώνυμου βιβλίου και κατατάσσεται στις ίδιες με εκείνο ομάδες βιβλίων στη χριστιανική και ιουδαϊκή Βίβλο αντίστοιχα. Στον Χριστιανικό Κανόνα και στην Ελληνική Μετάφραση των Εβδομήκοντα (Ο') τα βιβλία «Παραλειπομένων Β'» κατατάσσεται στα «Ιστορικά Βιβλία» της Π.Δ. Στον Ιουδαϊκό Κανόνα ή στην Εβραϊκή Βίβλο επιγράφεται «Β' Χρονικών» και ανήκει στην ομάδα που φέρει τον τίτλο «Αγιογγραφα».

Κεφάλαια Παραλειπομένων Β'// Β' Χρονικών: 36. Χωρίζονται σε 2 μέρη:

α. Η βασιλεία του Σολομώντα. Περιέχει τα πρώτα χρόνια της βασιλείας, την οικοδόμηση και τα εγκαίνια του ναού και τα επεισόδια της βασιλείας και το τέλος του Σολομώντα (κκ. 1-9). β. Η ιστορία του βασιλείου του Ιούδα, που περιλαμβάνει τη διάσπαση του Ενιαίου Βασιλείου, η ιστορία των βασιλιάδων του Ιούδα, όπως και οι βασιλείς: Εζεκίας και Ιωσίας και οι θρησκευτικές τους μεταρρυθμίσεις, το τέλος του βασιλείου του Ιούδα και τό διάταγμα του Κύρου το 538 π.Χ. (κκ. 10-36).

Θέμα: Το βιβλίο «Β' Χρονικών» //“Παραλειπομένων Β'” αρχίζει με έκθεση της ιστορίας του βασιλιά Σολομώντα και με ιδιαίτερη αναφορά στην ανοικοδόμηση του ναού (κκ. 1-9). Στη συνέχεια παρουσιάζει την ιστορία του βασιλείου του Ιούδα μέχρι την καταστροφή του (κκ. 10-36), ενώ στους τελευταίους στίχους του κάνει λόγο για το ευεργετικό διάταγμα του βασιλιά των Περσών Κύρου, με το οποίο επιτρέπεται η επιστροφή των Ιουδαίων αιχμαλώτων στην Παλαιστίνη.

Συγγραφέας, σκοπός και χαρακτήρας του βιβλίου: Ο ιδιότυπος χαρακτήρας του έργου εξηγεί τις διαφορές του με τα βιβλία Α και Β' Βασιλέων στην έκθεση της ιστορίας. Μετά τη διάσπαση του Ενιαίου Βασιλείου, η ιερή ιστορία συνεχίζεται με το λαό του Ιούδα, ο οποίος καθίσταται πλέον ο πραγματικός κληρονόμος των επαγγελιών του Θεού. Ο συγγραφέας δεν αναφέρεται στην ιστορία του βορείου βασιλείου του Ισραήλ και αντιπαρέρχεται γρήγορα ή αποσιωπά τις πράξεις των ασεβών ηγεμόνων, που προήγαγαν την ειδωλολατρία ή τις πράξεις των ευσεβών βασιλιάδων που αμαύρωσαν την προσωπικότητά τους.

Το ενδιαφέρον του είναι στραμμένο στο μέλλον της νέας ιουδαϊκής κοινότητας, που συγκροτείται με κέντρο το ναό της Ιερουσαλήμ και γι' αυτό επικεντρώνει την αφήγησή του στους βασιλιάδες εκείνους (Σολομώντας, Ασά, Ιωσαφάτ, Ιωάς, Εζεκίας και Ιωσίας) οι οποίοι φρόντισαν για την αποκατάσταση της αληθινής λατρείας, καθώς και στο λευιτικό ιερατείο. Χρησιμοποιεί την παραίνεση και την παραμυθία προκειμένου να λειτουργήσουν εποικοδομητικά για να δείξει τον στενό συνδυασμό ευτυχίας του περιούσιου λαού με την τήρηση του θείου νόμου εκ μέρους του και να αναζωογονήσει την μεσσιανική ελπίδα στο λαό της μεταιχμαλωσιακής εποχής υπενθυμίζοντάς του το μεγαλείο του Δαβίδ.

Καί στά δύο βιβλία των Α και Β' Χρονικών ή Παραλειπομένων Α και Β' τονίζονται:

α. η χάρη του Θεού

β. η θαυμαστή επέμβαση του Θεού

γ. η πάντα δίκαιη ανταπόδοση του Θεού

δ. η νίκη στις πολεμικές επιχειρήσεις με υπερφυσική βοήθεια από τον Θεό

ε. η υποχρέωση του ανθρώπου να αινεί/να δοξάζει τον Θεό

στ. τα ιστορικά γεγονότα είναι ιστορία, αλλά και αφορμή για θρησκευτική αφύπνιση.